

EVTANAZIJA KOT UPRAVIČENA PRAVICA POSAMEZNIKA V SODOBNEM SVETU

FILOZOFIJA

Raziskovalna naloga

Avtor: ANA ŠMID

Mentor: NATAŠA KNE

Šola: GIMNAZIJA KRANJ

2021, Kranj

EVTANAZIJA KOT UPRAVIČENA PRAVICA POSAMEZNIKA V SODOBNEM SVETU

FILOZOFIJA

Raziskovalna naloga

2021, Kranj

KAZALO

1. POVZETEK.....	4
2. ZAHVALA	5
3. ABSTRACT.....	6
4. UVOD.....	7
4.1. TEZA.....	8
4.2. METODOLOGIJA DELA.....	8
5. LEGALNOST PROSTOVOLJNE EVTANAZIJE	9
5.1. LEGALNOST PROSTOVOLJNE EVTANAZIJE V ŠVICI	9
5.2. LEGALNOST PROSTOVOLJNE EVTANAZIJE NA NIZOZEMSKEM	10
5.3. SLOVENSKI ZDRAVNIŠKI KODEKS	12
6. EVTANAZIJA Z ZORNEGA KOTA DEONTOLOŠKE ETIKE.....	14
6.1. KATEGORIČNI IMPERATIV	14
6.2. PROBLEM INSTRUMENTALIZACIJE	14
6.3. KANTOVA ARGUMENTA PROTI SAMOMORU.....	16
7. EVTANAZIJA IZ ZORNEGA KOTA UTILITARIZMA	17
7.1. KONSEKVENCIALIZEM.....	17
7.2. UTEMELJENE PREFERENCE	18
7.3. BENTHAMOVO NAČELO KORISTNOSTI IN HEDONISTIČNI PRINCIP	19
8. SKLEP	20
9. VIRI.....	21

KAZALO SLIK

Slika 1: Asistiran samomor z diagnosticirano kronično boleznijo (Švica)	9
Slika 2: Primeri evtanazije, asistiranega samomora in kombinacije obeh (Nizozemska).....	11
Slika 3: Primerjava števila asistiranih samomorov po svetu (Nizozemska, Oregon, Washington)	11
Slika 4: Model delovanja paliativne nege	13
Slika 5: Zmogljivost paliativnega oskrbovanca v teku času.....	13
Slika 6: Koncentracijsko taborišče Buchenwald	15
Slika 7: Primer konsekvencializma	17

1. POVZETEK

Etika kot veja filozofije želi razločiti med dobrimi in slabimi dejanji oziroma med tistim, kar je prav in narobe. Pri evtanaziji gre za enako etično dilemo, ki je še toliko bolj izrazita, saj je razprava o evtanaziji še dandanes tabu tako v sekularnih državah, kot na območjih z visokim deležem verne populacije. Na evtanazijo sem pogledala s strani utilitarizma ter deontološke etike, pri kateri sem v ospredje postavila filozofa Immanuela Kanta. Pri utilitarizmu sem se osredotočila na načelo koristnosti, ki prepozna temeljno vlogo bolečine in užitka v življenju posameznika, prav tako pa dejanje opredeli kot koristno ali nekoristno glede na to, koliko užitka oziroma bolečine je prineslo posamezniku. S principom koristnosti lahko opredelimo količino bolečine ter užitka tudi v povezavi s samomorom, ki tako lahko postane upravičen. Tradicionalen oziroma Benthamov utilitarizem ima bolj individualistični pristop do dejanj in njihove etičnosti. Ker se mi zdi, da je pri dejanju evtanazije potrebno, da se osredotočimo bolj na posameznika kot na družbo, bom v raziskovalni nalogi večinoma uporabljala Benthamski utilitarizem in njegov hedonistični princip, pri čemer Bentham daje večji poudarek na posameznika. V tem oziru je potrebno tudi na evtanazijo gledati predvsem s stališča posameznika, saj je odločitev o življenju in smrti osebna in bi jo morali razumeti kot temeljno pravico posameznika, da svoje življenje konča, ko to postane nevzdržno. Naloga družbe pa je, da evtanazijo razume kot osebno odločitev posameznika, kar lahko dosežemo z ozaveščanjem tako njenih pozitivnih kot negativnih plati. Evtanazija bi kot del odkrite javne razprave, ki bi odpravila tabuje, lahko postala družbeno sprejemljivejša, četudi je nedvomno do določene mere sporna. Benthamovemu utilitarizmu pa nasprotuje kategorični imperativ, ki zakon uveljavlja formalno in absolutno ter je vodilo, po katerem človek vedno deluje tako, kot da bi delovanje veljalo za načelo najsplošnejšega zakona. Formula, če se lahko tako izrazim, kategoričnega imperativa je »ravnaj tako, da bi vsako dejanje lahko postalo obči zakon«. Po kategoričnem imperativu samomor oziroma samouničenje nikoli ni upravičena odločitev. Pri evtanaziji po Kantu pride do dvojnega problema; evtanazija kot samomor ter instrumentalizacija samega človeka pri postopku evtanazije. Razvidno je, da moramo dejanje evtanazije poizkušati razumeti iz več stališč, da lahko določimo njegovo etičnost. Seveda pa je to možno le s pomočjo filozofije.

Ključne besede: prostovoljna evtanazija, načelo koristnosti, kategorični imperativ, utilitarizem, deontološka etika

2. ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorici za obilo napotkov in pomoči pri raziskovalni nalogi. Z njeno pomočjo sem odkrila veliko novih virov znanja in novih pogledov na etiko kot vejo filozofije. Prav tako pa mi je pomagala pri premagovanju ovir, na katere sem naletela pri pisanju raziskovalne naloge.

3. ABSTRACT

Ethics as a branch of philosophy is aiming to tell apart actions which are right and those which are wrong. In this research study I am trying to do just that with the act of voluntary euthanasia. The latter is still a very controversial subject in many secular countries and highly religious communities. I looked upon euthanasia from the viewpoint of utilitarian ethics and deontological ethics. In the course of this study, I mainly focused on the philosophers Jeremy Bentham and Immanuel Kant. To establish my thesis, I used the utility principle, which is based on the pleasure and pain that an individual human being feels. An action is deemed good, when it brings more pleasure than pain and bad, when it brings more pain than pleasure. As the pain and pleasure principle acknowledges the qualification of pain it is possible to justify the act of suicide, as it brings less pain to the individual. If it is possible to justify suicide it is even easier to justify the act of euthanasia, as it takes a significant amount of pain from an individual. As it is evident from my writing up until now, I put great emphasis on the human being as an individualistic entity. That is why I will be using traditional or Bentham's utilitarianism. The act of voluntary euthanasia is in my opinion an act that should be decided on by individual, who is considering it, as the decision of life and death is a human right and especially if one is suffering to great extent, they should be able to make that decision on their own. I will be contradicting Benthamian utility principle with Kantian categorical imperative, that enforces than act formally and absolute. Human should function according to the categorical imperative in that way, so that any action can be translated into the most universal law. The formula, if I may say so, of the categorical imperative is: "Act in a way, so that every action can become a universal law". According to the categorical imperative self-destruction is never an option. Therefore, suicide is never a rational or ethical option according to Kant. A double problem erupts with euthanasia; firstly, you want to self-destruct and secondly, you instrumentalize yourself and put the responsibility of killing a person on somebody else. It is evident, that the act of euthanasia has to be looked upon from different viewpoints to determine how ethical it is and of course, this can be only done with the help of philosophy.

Key words: voluntary euthanasia, utility principle, categorical imperative, utilitarianism, deontological ethics

4. UVOD

V življenju se vsak dan srečujemo z dejanji, ki jih označujemo za dobra ali slaba in se sprašujemo, ali v vsakdanjem življenju stvari delamo prav ali narobe. V večini primerov se ljudje strinjamo, kaj je dobro in kaj slabo. Na primer, večinsko bi se strinjali, če bi rekli, da je pomoč starejšim dobro dejanje, uničevanje javne posesti pa slabo. A seveda obstajajo dejanja, katerih ljudje ne moremo večinsko opredeliti kot dobra ali slaba. Eno od takih dejanj je evtanazija, na katero se bom osredotočila v tej raziskovalni nalogi. Z evtanazijo sem se prvič srečala, ko smo evtanazirali našo mačko. Stara sem bila štiri leta in o tem nisem več razmišljala do nekaj let pozneje. O evtanaziji sem spet začela razmišljati, ko mi je umrla babica. Imela je Parkinsonovo bolezen in že dve leti ni prepoznala nikogar od nas, živela je le s pomočjo velike količine zdravil, ki jih je morala jemati vsak dan. Mami mi je takrat rekla, da je babica končno rešena bolečin, zato sem se začela spraševati, zakaj ni bila rešena teh bolečin prej. A stara sem bila šest let in nisem vedela, kaj je to evtanazija in kako deluje. O tej temi nisem resno razmišljala približno osem let. Nato pa sem proti koncu leta 2017 v najrazličnejših medijih zasledila vse več novic o samomorih. 18. 12. 2017 je svoje življenje končal tudi eden mojih najljubših pevcev, kar je imelo name velik vpliv. Takrat sem začela evtanazijo globlje raziskovati in si na to temo ustvarila lastno mnenje. Danes menim, da je evtanazija sprejemljiva in legitimna, dokler je prostovoljna in je posledica kronične, neozdravljive bolezni, naj bo mentalna ali fizična, ki povzroča bolečino in trpljenje. Raziskovalna naloga se ne bo ukvarjala z vprašanjem evtanazije nezavestnih oseb oziroma oseb, ki so v komi in so v neozdravljivem stanju, temveč izključno s prostovoljno evtanazijo. Na dejanje evtanazije bom pogledala z zornega kota utilitarizma ter deontološke etike. Po utilitarizmu se lahko evtanazijo upraviči, če uporabimo princip koristnosti. Po principu koristnosti je dejanje upravičeno, dokler prinese največ »sreče« za največ ljudi, pri čemer je princip koristnosti osnovan na individualnem občutku bolečine in užitka; več užitka povzroči dejanje, boljše je. To pomeni, da utilitarizem praviloma želi uskladiti individualnost in univerzalnost. Če tako pogledamo na evtanazijo, vidimo, da dejanje zmanjša bolečino pri posamezniku oziroma povzroči užitek ali nekakšen mir. Zato je evtanazija po utilitarizmu lahko upravičena. Seveda pa deontološka etika v Kantovski perspektivi nasprotuje samomoru. Evtanazijo namreč enači s samomorom, oziroma jo opredeljuje za še slabšo kot samomor. Kant namreč razume človeka kot cilj na sebi in ne kot sredstvo

za dosego drugega cilja. Evtanazija namreč predstavlja konflikt med obema ciljema, saj z njo človek postane sredstvo za dosego drugega cilja, to je odprave bolečine. Po deontološki etiki pride še do nadaljnjega dvojnega problema, saj:

- 1) želiš končati svoje življenje in
- 2) se instrumentaliziraš; pooblastiš nekoga, da konča tvoje življenje.

Na osnovi obeh teorij bom poiskala tehtne argumente za evtanazijo in proti njej. V nalogi bom predstavila tudi trenutne zakone nekaterih držav v povezavi z evtanazijo in poizkušala najti celosten zaključek glede legitimnosti evtanazije.

4.1. TEZA

Teza: V etičnem smislu je evtanazija upravičena, dokler je prostovoljna ter priznava utilitaristični princip koristnosti.

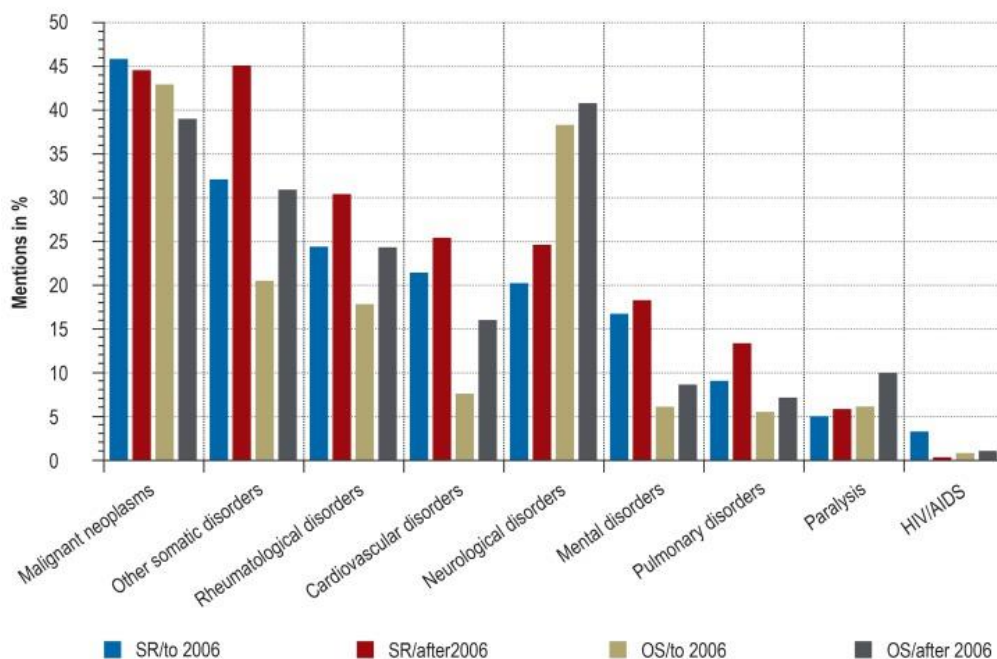
4.2. METODOLOGIJA DELA

Izdelava raziskovalne naloge je potekala v naslednjih fazah: najprej se zbere in preuči literaturo, na temo raziskovalne naloge. Osebno sem najprej prebrala vse o evtanaziji ter začela iskati filozofe, ki bi jih v nalogi lahko uporabila. Nato sem preučila dela Benthama in Kanta ter izbrala koncepte in principe, s katerimi bom predstavila evtanazijo. Prebrano literaturo sem analizirala in jo kritično ovrednotila. Metodologija temelji na analiziranju in evalvaciji teze in antiteze. Filozofska vprašanja in dileme bom na ta način poskušala razrešiti in potrditi svojo tezo. Ugotovitve so strnjene v celoto tako, da je zaporedje misli in zaključkov smiselno.

5. LEGALNOST PROSTOVOLJNE EVTANAZIJE

5.1. LEGALNOST PROSTOVOLJNE EVTANAZIJE V ŠVICI

V Švici je legalen le asistirani samomor, ne evtanazija. Katerakoli vloga pri prostovoljni evtanaziji je kazniva, četudi je evtanazija storjena iz dostojnih razlogov, kot je na primer umor iz usmiljenja. Asistirani samomor iz nesebičnih razlogov je legalen. To pomeni, da je lahko predpisana smrtna doza določenega zdravila, dokler zdravilo vzame bolnik sam. Smrtno injekcijo kot oblika evtanazije so ilegalne. Zakon dovoljuje predpisovanje smrtne doze zdravil, če razlogi za samomor ne temeljijo na samo-interesu (egoizmu), kot je na primer denarna pridobitev. V skladu s tem predpisom je pomoč pri prostovoljni evtanaziji dovoljena, ko gre za evtanaziranje tujcev, ki niso državljani Švicarske konfederacije. Ko se zgodi asistiran samomor, se začne policijska preiskava. Ker v večini primerov za samomorom ni sebičnega motiva, so preiskave hitro zaključene. Do sodnega postopka lahko pride, če se pojavijo dvomi o bolnikovi sposobnosti sklepanja odločitev ali pa o motivaciji kogarkoli, ki je bil vpleten v asistiran samomor. Po zakonu ni nobenih kriterijev, ki jih mora izpolnjevati oseba, ki želi narediti asistiran samomor, a pogoj večine švicarskih dobrodelnih organizacij, ki predpisujejo zdravila, je diagnoza kronične bolezni.

Slika 1: Asistiran samomor z diagnosticirano kronično boleznijo (Švica)

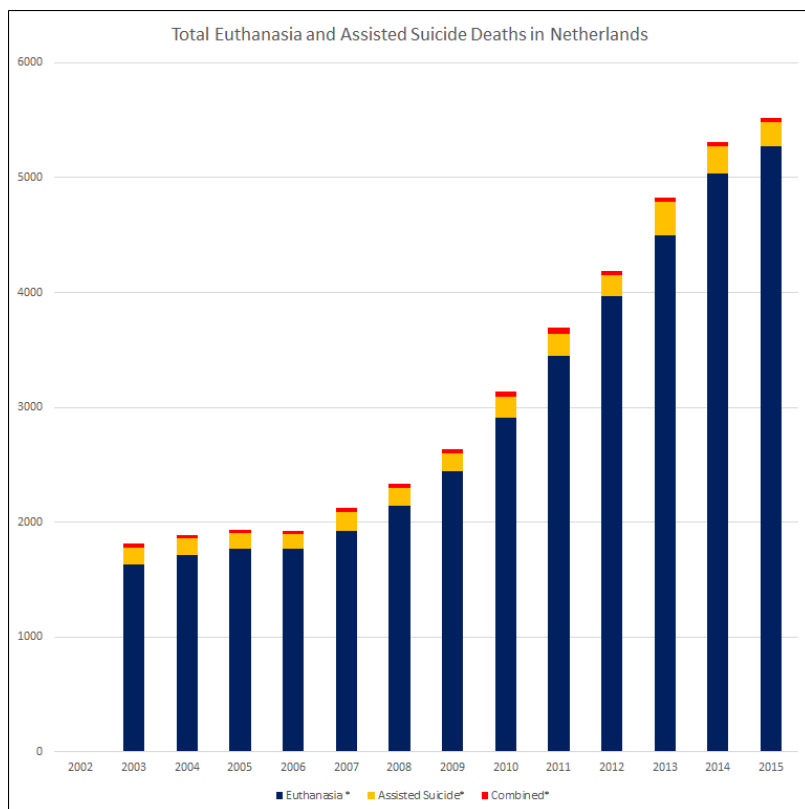
Graf prikazuje odstotek ljudi z različnimi diagnosticiranimi boleznimi, ki so storili asistirani samomor, pri čemer SR/to 2006 pomeni državljani Švice, ki so storili asistirani samomor do leta 2006, SR/after 2006 pomeni državljani Švice, ki so storili asistirani samomor po letu 2006, OS/to2006 pomeni državljani drugih držav, ki so v Švici storili asistirani samomor do leta 2006 ter OS/after 2006 pomeni državljani drugih držav, ki so v Švici storili asistirani samomor po letu 2006. Slika dostopna na:

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6794705/>

5.2. LEGALNOST PROSTOVOLJNE EVTANAZIJE NA NIZOZEMSKEM

Na Nizozemskem sta legalna oba, evtanazija ter asistirani samomor. Pravico do evtanazije imajo vsi državljani starejši od šestnajst let in mladostniki od dvanajstega do šestnajstega leta s privolitvijo staršev. Za izvajanje evtanazije obstajajo strogi kriteriji, katerih se morajo zdravniki vedno držati, saj se drugače lahko znajdejo v sodnem postopku za umor. Pacient mora za evtanazijo podati vlogo, v kateri mora iskreno in s polnim prepričanjem utemeljiti svoj razlog za evtanazijo. Evtanazija mora vedno biti zadnja možnost. Pacient mora izkušati neznosne muke brez možnosti izboljšanja stanja in brez drugih alternativ za izboljšanje ali lajšanje stanja in mu tako preostane le še evtanazija. Zdravniki se morajo pred izvedbo evtanazije posvetovati z vsaj še enim zdravnikom, ki je videl pacienta in je pisno podal mnenje glede pacientove obravnave. Prav tako morajo zdravniki prijaviti vsak primer evtanazije enemu od petih komitejev. Komite se prepriča, da je zdravnik pravilno ocenil situacijo pacienta oziroma, da je pacient izpolnjeval vse potrebne kriterije. V primeru, da je pacient dementen oziroma je duševno bolan, so meje kriterijev, ki jih mora pacient izpolnjevati, še bolj zabrisane, zato morajo biti zdravniki v takih primerih bolj previdni.

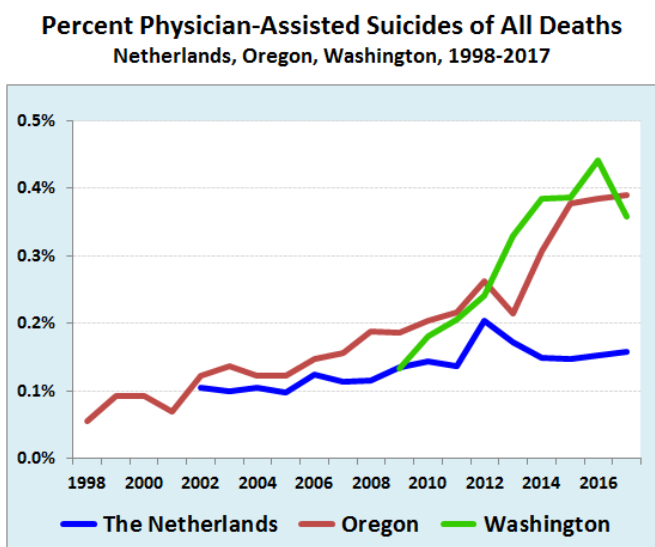
Trenutno na Nizozemskem razpravljajo o novi možnosti evtanazije za starejše ljudi, ki menijo, da je njihovo življenje zaključeno. Da bi to postalo legalno, bi Nizozemska potrebovala nov sveženj zakonov za ta specifičen primer. Trenutna vlada meni, da bi to dvignilo veliko prahu, saj bi vodilo do stigmatizacije starejših, prav tako pa bi škodilo trenutni praksi evtanazije, zato so postopek ustavili.

Slika 2: Primeri evtanazije, asistiranega samomora in kombinacije obeh (Nizozemska)

Graf prikazuje vse primere evtanazije, asistiranega samomora ali kombinacije obeh od leta 2003 do leta 2015. Slika dostopna na:

<https://www.consciencelaws.org/background/procedures/assist019.aspx>

Slika 3: Primerjava števila asistiranih samomorov po svetu (Nizozemska, Oregon, Washington)

Graf primerja števila asistiranih samomorov na Nizozemskem, v Oregonu in v Washingtonu od leta 1998 do leta 2016. Slika dostopna na:

<https://yaleglobal.yale.edu/content/assisted-suicide-human-right-or-homicide>

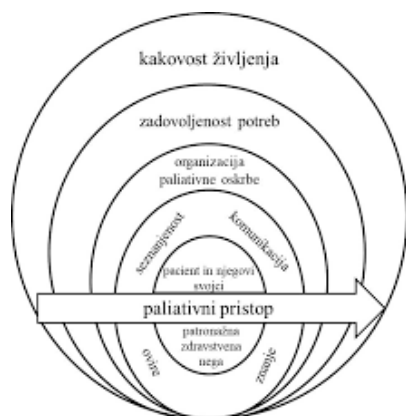
5.3. SLOVENSKI ZDRAVNIŠKI KODEKS

Kodeks zdravniške etike, ki je trenutno v veljavi v Sloveniji, je bil sprejet 12. 12. 1992, dopolnjen 24. 4. 1997 in nazadnje prenovljen 6. 10. 2016. Eden od prvih stavkov je: »Najvišja zapoved pri mojem ravnanju bo ohranjanje in obnavljanje zdravja ter preprečevanje in lajšanje trpljenja.«¹ Po tem stavku bi evtanazijo lahko uvrstili med etična dejanja, saj je dejanje evtanazije lajšanje bolečine, zgodi pa se le v primerih, ko zdravje ne more biti več ohranjeno. Vendar že v uvodu izvemo, da kodeks zdravniške etike sledi deontološki etiki: »Ta kodeks nadaljuje tradicijo spoštovanja deontoloških in etičnih načel slovenskega zdravništva in predstavlja nadgradnjo predhodnih kodeksov.«² Kar pomeni, da evtanazija v Sloveniji ne more biti etična, saj po deontološki etiki evtanazija ni sprejemljiva. V Sloveniji je mogoča paliativna nega, ki je definirana kot obravnava bolnika, ki je bil diagnosticiran z neozdravljivo boleznijo. Je podpora družini in seveda pacientu samemu. Paliativna nega se začne zelo kmalu po diagnozi neozdravljive bolezni in se na začetku tudi prepleta z zdravljenjem, ki cilja na upočasnitev bolezni. Če osnovna bolezen napreduje, paliativna nega v obravnavi prevlada in se nadaljuje v procesu umiranja, smrti in žalovanja. Paliativna oskrba je dobra rešitev za umirajoče zaradi bolezni in njihove svojce, vendar lahko traja po več let in bolniki seveda ne morejo prostovoljno končati svojega življenja, tako kot bi to lahko storili, če bi bila evtanazija legalna. Prostovoljna evtanazija v Sloveniji očitno še nekaj časa ne bo legalna, če sploh kdaj bo, saj bi bilo potrebno drastično spremeniti cel zdravniški kodeks. Zamenjati bi bilo potrebno etiko, ki jo zdravniški kodeks upošteva. Ta etika bi bila skoraj popolno nasprotje trenutne (deontološke) etike, ki jo kodeks priznava. Zdi se mi, da je evtanazija v Sloveniji še vedno tabu tema in res si

¹ Iz kodeksa zdravniške etike (Zdravniška zbornica Slovenije, 2016, na internetu dostopno na: <https://www.zdravniskazbornica.si/docs/default-source/zbornicni-akti/kodeks-2016.pdf?sfvrsn=2>, 1. 3. 2021)

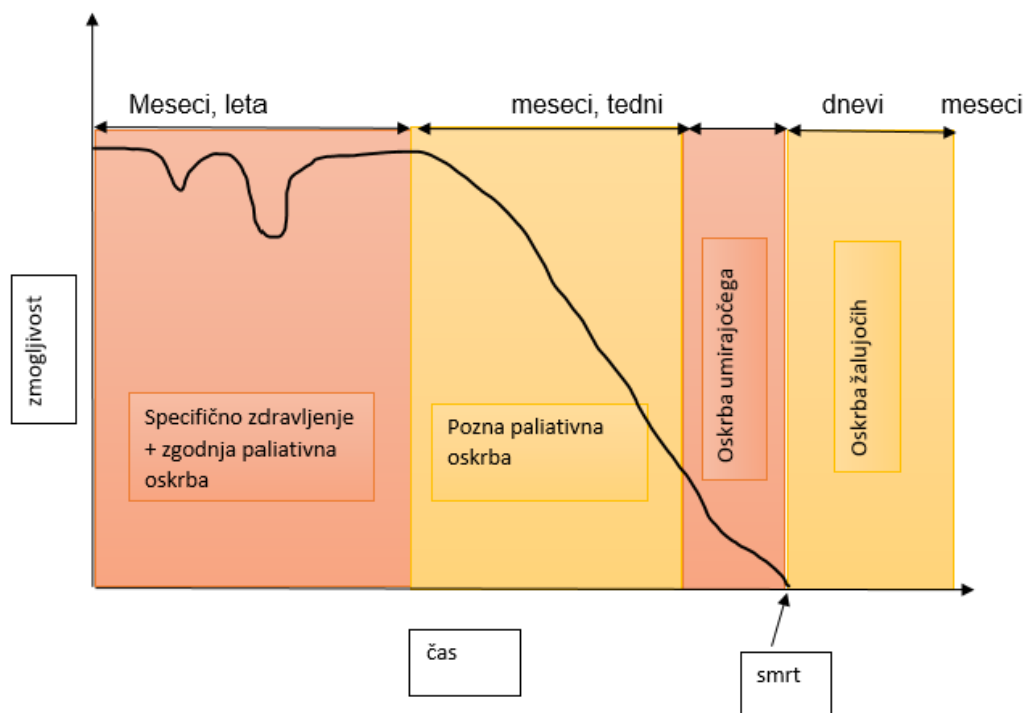
² Iz kodeksa zdravniške etike (Zdravniška zbornica Slovenije, 2016, na internetu dostopno na: <https://www.zdravniskazbornica.si/docs/default-source/zbornicni-akti/kodeks-2016.pdf?sfvrsn=2>, 1. 3. 2021)

želim, da bi se to lahko v prihodnosti spremenilo. Do tega bi lahko prišli s pozitivnim ozaveščanjem ljudi ter z javnimi razpravami na temo prostovoljne evtanazije. Pri tem je zelo pomembno, da bi bila v široko javno razpravo vključena celotna kritična javnost.

Slika 4: Model delovanja paliativne nege

Slika dostopna na: <http://www.inst-antontrstenjaka.si/izdelki/148.pdf>

Slika 5: Zmogljivost paliativnega oskrbovanca v teku času

Graf prikazuje zmogljivost bolnika, ki prejema paliativno nego v odvisnosti od časa. Originalna slika dostopna na:

https://www.gov.si/assets/ministrstva/MZ/DOKUMENTI/RSK/AD5_1_PALIATIVNA-OSKRBA-krovni-dokument.pdf

6. EVTANAZIJA Z ZORNEGA KOTA DEONTOLOŠKE ETIKE

6.1. KATEGORIČNI IMPERATIV

Kategorični imperativ narekuje in spodbuja univerzalnost moralnih dejanj. To pomeni, da si moramo predstavljati, kako bi bilo, če bi dejanje, ki smo ga storili, prakticirali vsi na svetu. Če za primer vzamemo krajo; če iz trgovine ukradem eno jabolko, predpostavljam pa, da je kraja univerzalno dejanje, mi bo potemtakem nekdo to jabolko kmalu ukradel oziroma če bi vsakdo lahko ukradel jabolko, bi kradli vsi, kar moralno sploh ne bi bilo več sporno in bi vodilo v anarhijo ali celo razgradnjo družbe. Zato kraja ne sme biti univerzalno dejanje. Kategorični imperativ je absolutni princip, kar pomeni, da se ga moramo držati vedno in ne glede na okoliščine. Prav tako Kant priznava človeka kot smoter na sebi, s čimer misli, da človek ne sme postati sredstvo za doseg drugega smotra (cilja), pomeni tudi, da smo ljudje racionalni in avtonomni, lahko si zastavljamo cilje in stremimo k doseganju le teh. Nismo stvari, na voljo za uporabo drugim. Če nekoga obravnavam kot smoter na sebi, prepoznavam človeškost te osebe in se zavedam, da ima oseba svoje cilje, vrednote in interese. Vse to moram upoštevati, ko z osebo komuniciram ali pa sem drugače z njo v stiku. Evtanazija po deontološki etiki očitno postane neetična, saj bi človeštvo lahko izumrlo, če bi se skrajno gledano vsi evtanazirali. Ker pri kategoričnem imperativu ne more biti izjem, je evtanazija v vsakem primeru neetična. Pri evtanaziji poleg samouničenja pride tudi do instrumentalizacije človeka, kar gre proti Kantovi trditvi, da je treba človeka obravnavati kot smoter na sebi, ne kot smoter za nekaj drugega. Z instrumentalizacijo postanemo smoter za nekaj drugega. Tako evtanazija ob upoštevanju kategoričnega imperativa ne more biti etična. Poleg tega so v postopek evtanazije vpletene še druge osebe (zdravniki, komisija, svojci ...), pri čemer se odgovornost za »samomor« preloži na drugega, kar bi se po deontološki etiki razumelo kot umor. Deontološka etika ima tako dva pomembna etična zadržka, ko nasprotuje evtanaziji.

6.2. PROBLEM INSTRUMENTALIZACIJE

Pri evtanaziji se po Kantu pojavi dvojni problem. Ko se oseba evtanazira, stremi k samouničenju, se instrumentalizira in obenem prisili neko drugo osebo (v tem primeru

denimo zdravnika) v umor, kar je po Kantu tudi ne etično, saj ubijanje ne sme postati univerzalni zakon. Instrumentalizacija človeka po Kantu ni sprejemljiva, saj človek ni več smoter na sebi, ampak smoter za nekaj drugega. Znani primeri instrumentalizacije, ki je v teh primerih več kot očitno neetična, so zločini proti človeštvu, ki so se med drugo svetovno vojno zgodili v koncentracijskih taboriščih. Eden najbolj zlovesčih koncentracijskih taborišč je bil Buchenwald, kjer so iz človeške kože med drugim izdelovali luči, pasove in platnice knjig. Prav tako so lase zapornikov uporabljali kot polnilo za žimnice, zlate plombe in druge vredne stvari zapornikov pa so predelali v razne obeske. Nacizem je radikalno razčlovečil človeka, postal je sredstvo, celo huje, surovina za izdelovanje izdelkov. To je očitno skrajno neetično in je najhujša, zlovesča oblika instrumentalizacije človeka. Evtanazija, tudi če predpostavimo da do določene mere gre za instrumentalizacijo človeka, še zdaleč ni genocid. Po Kantu seveda gre za instrumentalizacijo človeka, ki je nedopustna. Tudi prelaganje odgovornosti umora na drugega človeka je po Kantu skrajno neetično, zato evtanazija v deontološki etiki skoraj ne more postati etično sprejemljiva, četudi je prostovoljna odločitev posameznika.

Slika 6: Koncentracijsko taborišče Buchenwald

Slika prikazuje koncentracijsko taborišče Buchenwald, kjer se je zgodilo nekaj najhujših primerov instrumentalizacije človeka v zgodovini. Slika dostopna na:

<https://tengrong.medium.com/act-limited-consequentialism-c0e8c737a4e0>

6.3. KANTOVA ARGUMENTA PROTI SAMOMORU

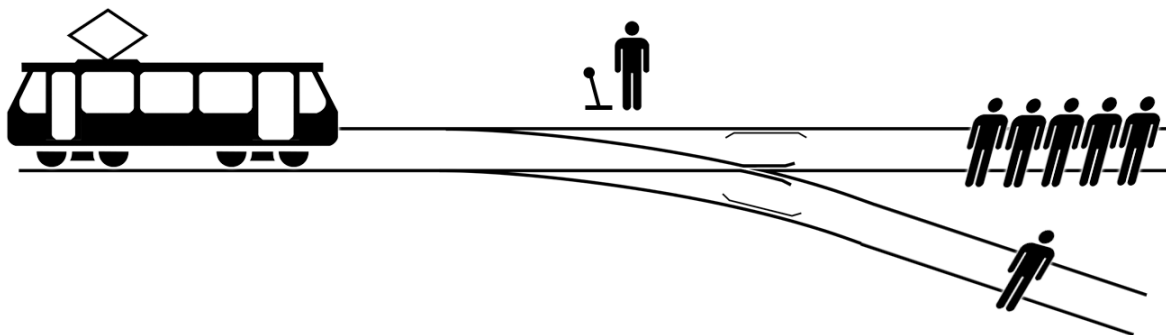
Kant trdi, da je človek božja last in zato nima pravice, da konča svoje življenje. Vendar Kant navede več nereligioznih argumentov, predstavila bom dva, ki najbolj osvetlita dileme glede evtanazije. Eden od njiju je, da je samomor ponižanje in degradiranje človeškosti, saj oseba, ki stori samomor, s sabo ravna kot s stvarjo. Moje osebno mnenje je, da Kant nima prav, saj z nekom ravnam kot s stvarjo, če mu odvzamem vse pravice in vsakršno možnost samoodločbe in ga prisilim ali pregovorim, da naredi, kar želim. Prav tako je človek lahko ponižan v različnih situacijah, na primer če nekoga osramotim v javnosti ali pa prisilim, da prizna nekaj, česar ni storil, zato da lahko na primer obdrži službo. Če primerjamo prej omenjene primere s samomorom, je razvidno, da v večini primerov samomorov ali poskusov samomorov, ponižanje ni igralo pomembne vloge. Če nekdo stori samomor, to stori, ker tako želi, ne zato, ker bi ga neka višja volja prisilila v to, torej ne zato, ker bi ga nekdo drug instrumentaliziral. Prav tako se ljudje za samomor odločajo zato, ker želijo končati trpljenje. V teh primerih, ljudje sami s sabo ne ravnavo kot s stvarjo, prav tako se ne ponižajo, prej nasprotno, zaključiti želijo življenje, ki ga preprosto niso zmožni živeti, iščejo odrešitev. Tudi če privzamemo, da gre pri Kantovem prvem argumentu proti samomoru dejansko za instrumentalizacijo samega sebe, da bi končali trpljenje, ki po kategoričnem imperativ seveda ni pravi cilj, saj je pravi cilj človek in ohranjanje njegovega življenja, je po mojem prepričanju v nasprotju z deontološko etiko prav končanje trpljenja tisti pravi cilj, ki človeku, ki mora prestajati neznosne bolečine, predstavlja edino odrešitev in ohranitev človečnosti. Drugi Kantov argument, ki temelji na prisotnosti morale v svetu, saj če pristanemo na upravičenost samomora, pristanemo tudi na odstranitev moralnosti iz sveta, je sporen, saj lahko nasprotno trdimo, da predstavlja veliko smrti, ki niso naravne, prav tako odstranitev moralnosti iz sveta. Eden od takih primerov je tudi smrt vojakov na bojišču, Kant pa ravno žrtvovanje vojakov za domovino moralno opravičuje. Podobne zaključke proti Kantovima argumentoma lahko naredimo tudi za evtanazijo. Res je, da pri evtanaziji vpletemo še druge osebe, vendar je cilj, končanje neznosne bolečine, edina odrešitev in je zato plemenit.

7. EVTANAZIJA IZ ZORNEGA KOTA UTILITARIZMA

7.1. KONSEKVENCIALIZEM

Konsekvenencializem zagovarja stališče, da je moralnost dejanja odvisna le od posledic, ki jih ima dejanje. Prepove samovoljne moralne prepovedi; če nekdo dejanje označi za nemoralno, mora pokazati, kdo je zaradi dejanja neposredno prizadet. Prav tako daje enako težo dobrobiti vsakega posameznika ter človeško dobrobit priznava za dobro. Po Benthamovskem konsekvenencializmu je dejanje dobro samo, če izboljša stanje osebe.

Če vzamemo primer evtanazije; človek s kronično boleznijo se želi evtanazirati, ker je v stalnih mukah, ki mu jih povzročajo bolezni. Očitno je, da bi njemu evtanazija prinesla olajšanje oziroma konec trpljenja, ter tako izboljšala njegovo stanje. Edina dilema bi bila v tem primeru njegovi svojci, saj bi bili lahko neposredno prizadeti. Vendar če predpostavimo, da je dobrobit nekaj, k čemer vsi ljudje stremimo ter to želimo tudi bližnjim, lahko sklepamo, da bi tudi svojci čutili nekakšno olajšanje, saj njihova ljubljena oseba ne bi bila več v mukah. S tem nikakor ne želim napeljevati na to, da svojci za osebo ne bi žalovali, vendar le, da bi jim dejanje prineslo neko olajšanje, oziroma izboljšanje njihovega osebnega stanja, saj ljubljena oseba ne bi več trpela. S konsekvenencializmom bi torej lahko podprli evtanazijo, vendar le pod pogojem, da je evtanazija prostovoljna.

Slika 7: Primer konsekvenencializma

Slika prikaže primer konsekvencializma. Vlak, ki ne more zavirat s pelje proti petim ljudem, ki so privezani na tirnice. Oseba ob ročki ima možnost, da vlak preusmeri na tirnice, kjer je privezan le en človek. S tem bi namesto petih ljudi umrla le ena oseba. Po konsekvencializmu, bi bilo etično preusmeriti vlak, saj bi bile posledice hujše, če vlaka ne bi preusmerili (več smrti). Slika dostopna na:

<https://tengrong.medium.com/act-limited-consequentialism-c0e8c737a4e0>

7.2. UTEMELJENE PREFERENCE

Utilitarizem med drugim utemeljuje definiranje koristi s pomočjo koncepta informiranih preferenc. Informirane preference so tiste izbire, ki so sprejete na osnovi razumskega in utemeljenega vrednotenja. Racionalne in utemeljene preference so upravičene v kolikor zagotovijo dobrobit človeka ter nimajo drastičnega vpliva na človeštvo. Dobrobit je v tem primeru definirana kot zadoščenje racionalnih in utemeljenih preferenc, utilitarizem v tem pogledu skuša zadostiti preference, ki temeljijo na pravih in celostnih informacijah ter pravilni presoji, izločiti pa želi tiste, ki so napačne in iracionalne. Stremimo k zagotavljanju stvari, katere ljudje izberejo z dobrim razlogom.

Čeprav to v teoriji zveni kot dober princip, zelo kmalu naletimo na probleme, kajti ne vemo, kako bi dobro obveščeni ljudje razmišljali. Ne moremo napovedati, katero vero bi izbrali ozaveščeni ljudje, ne vemo, če bi izbrali kariero čez ljubezen in podobne kompleksne teme. Še en problem, ki se tukaj pojavi, je zavest. Richard Hare trdi, da je življenje posameznika slabše, če ga njegov partner vara, ne glede na to, če posameznik za varanje ve ali ne. Če predpostavimo, da je utemeljena preferenca posameznika, da je njegov partner zvest, živi v laži, če ga njegov partner vara. Posameznik verjame, da mu je partner zvest, a ta ga v resnici vara. Posameznik se obnaša kot, da je partner zvest, saj ne ve za varanje, zato tak posameznik živi v neresnici. Če poizkušamo ta princip prenesti na problem evtanazije; predpostavimo, da vlada želi legalizirati evtanazijo, vendar za to potrebuje podporo večine prebivalstva. Princip utemeljenih preferenc pravi, naj izločimo tiste preference, ki so iracionalne ali prilagojene glede na okolje. Če bi vlada želela izločiti določene preference, bi potrebovala veliko količino osebnih podatkov državljanov, kar ne bi bilo v skladu z GDPR. Vendar obstaja še ena, bolj indirektna pot do izločanja iracionalnih preferenc.

In sicer nadzorovati pogoje, v katerih ljudje razvijejo iracionalne preference. Za primer predpostavimo, da so ljudje, ki ne sprejemajo evtanazije velikokrat v stiku s fundamentalističnimi religioznimi prepričanji. Če ljudi ozaveščamo in jim omogočimo dostop do relevantnih raziskav na temo evtanazije ter jim obrazložimo, kateri pogoji bi morali biti izpolnjeni, da bi bila oseba lahko evtanazirana, bi morda lahko vplivali na izločitev iracionalnih preferenc oziroma bi lahko zmanjšali odpor proti evtanaziji in nasprotovanje evtanaziji.

7.3. BENTHAMOVO NAČELO KORISTNOSTI IN HEDONISTIČNI PRINCIP

Benthamovo načelo koristnosti in hedonistični princip prepoznavata temeljno vlogo bolečine in užitka v življenju posameznika, prav tako pa dejanje opredelita kot koristno ali nekoristno, glede na to, koliko užitka oziroma bolečine je prineslo posamezniku. Bentham dobro enači z užitkom, slabo pa z bolečino ter predpostavlja, da sta bolečina in užitek merljiva in zato tudi empirično dokazljiva. Načelo koristnosti stremi k ustvarjanju čim večje sreče pri čim večjem številu ljudi. Če za primer vzamemo bolnika s kronično boleznijo, ki nima možnosti za izboljšanje in izkuša veliko bolečine. Če res ni možnosti za izboljšanje, je edino dejanje, ki bi mu prineslo manj bolečine na daljši rok, smrt. Po načelu koristnosti bi bilo to za posameznika, ki si želi evtanazije, dobro dejanje, saj bi zmanjšalo količino bolečine, ki jo posameznik čuti. Vendar bi bili tudi v tem primeru lahko prizadeti svojci. Če spet predpostavimo, da je dobrobit nekaj, k čemer vsi ljudje stremimo ter to želimo tudi bližnjim, na osnovi tega lahko sklepamo, da bi bili tudi svojci srečni za osebo, oziroma bi zaradi dejanja evtanazije čutili manj bolečine. To bi dejanje po načelu koristnosti naredilo dobro.

Vendar obstajajo določeni primeri, pri katerih bi načelo koristnosti delovalo proti lastni volji posameznika. Če za primer vzamemo starejšo gospo z Alzheimerjevo boleznijo, ki ima veliko količino premoženja, a s svojimi otroki skoraj nima stikov in je od njih odtujena. Za njene potomce bi bila njena smrt bolj uporabna, saj bi podedovali njeno premoženje. Tako bi občutili več užitka kot bolečine zaradi pridobljenih finančnih sredstev, manj bolečine bi občutili tudi zaradi slabega odnosa z materjo. V takih primerih samo načelo koristnosti ni najboljši princip za določanje etičnosti evtanazije. Ponovno dokazujem, da je evtanazija moralno upravičena, kadar gre za zavestno in

prostovoljno odločitev posameznika, ki naj bi bil evtanaziran. Benthamov hedonistični princip je dobro izhodišče za legalizacijo evtanazije, v kolikor upoštevamo svobodno voljo posameznika in plemenitost cilja.

8. SKLEP

Pri vprašanju evtanazije seveda pride do etičnih dilem, saj je ta tema ponekod še vedno obravnavana kot tabu. Vendar sem v tej raziskovalni nalogi potrdila, da je lahko evtanazija etična ob sprejemanju Benthamovega načela koristnosti in hedonističnega principa, seveda le, če je prostovoljna. Ugotovila sem, da po deontološki etiki oziroma natančneje po kategoričnem imperativu, evtanazija ne more postati etična, saj po univerzalnem zakonu izvajanje evtanazije ne bi bilo mogoče. Kantova argumenta proti samomoru, ki se do neke mere nanašata tudi na evtanazijo, sem zanikala in ju dokazala za napačna. Svojo tezo, ki pravi, da je evtanazija etično upravičena, dokler je prostovoljna in upošteva utilitaristični princip koristnosti, sem tako potrdila.

Menim, da sta nam lahko omenjena primera Švice in Nizozemske, kjer se asistirani samomor oziroma prostovoljna evtanazija že izvajata, lahko za zgled. V Sloveniji evtanazija še nekaj časa ne bo legalna, saj se zdravniški kodeks ravna po deontološki etiki. O evtanaziji in zakonskih opredelitvah v Sloveniji ni nobenih objav v medijih ali pa so ta zelo skopa, prav tako ne obstaja civilna iniciativa (društva), ki bi lahko sprožila javno razpravo in pokazala, da gre za perečo problematiko, ki so jo posamezniki največkrat primorani prenašati in reševati sami, ob pomoči zdravstvenega osebja pa le v okvirih deontološke etike. Civilna iniciativa bi lahko ozaveščala prebivalstvo o pozitivnih aspektih evtanazije. Upam, da se v prihodnosti v Sloveniji lahko na to temo odpre kritična javna razprava, saj bi s tem lahko ozavestili prebivalstvo in porušili nekaj stereotipov, obenem pa evtanazija ne bi bila več tak tabu v družbi. Pri pisanju raziskovalne naloge sem se naučila ogromno stvari o sami teoriji deontološke etike ter utilitarizma, pridobila pa sem tudi novo znanje o samem postopku evtanazije in njeni legalnosti po svetu. Ob tem sem prebrala tudi nekaj člankov ljudi, ki so se pripravljali na samo dejanje evtanazije ali pa asistiranega samomora ter tako pridobila vpogled v življenje nekoga, ki s kronično boleznijo ne more več živeti dostojnega življenja. Raziskovalna naloga mi je dala nov pogled na svet in bolj celostno razumevanje in cenjenje posameznega življenja, ki se konča s smrtjo fizičnega telesa na tak ali drugačen način.

9. VIRI

Johnson, Robert, Adam Cureton, "Kant's Moral Philosophy", pomlad 2021, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, na internetu dostopno na:

<https://plato.stanford.edu/archives/spr2021/entries/kant-moral/>, 14. 1. 2021

Kymlicka Will, Contemporary political philosophy, 2020, *Oxford University Press*, 1. 9. 2020

Bondolfi S., Why assisted suicide is »normal« in Switzerland, 2020, *SWI*, na internetu dostopno na: <https://www.swissinfo.ch/eng/why-assisted-suicide-is--normal--in-switzerland-/45924614>, 5. 3. 2021

Nizozemska vlada; Euthanasia, assisted suicide and non-resuscitation on request; 2017, na internetu dostopno na:

<https://www.government.nl/topics/euthanasia/euthanasia-assisted-suicide-and-non-resuscitation-on-request>, 8. 1. 2021

Artsenfederatie KNMG, Euthanasia in the Netherlands, 2017, *KNMG*, na internetu dostopno na: <https://www.knmg.nl/actualiteit-opinie/nieuws/nieuwsbericht/euthanasia-in-the-netherlands.htm>, 15. 3. 2021

Zdravniška zbornica slovenije; Kodeks zdravniške etike; november 2016; *Revija ISIS*, 17. zbornica; na internetu dostopno na:

<https://www.zdravniskazbornica.si/docs/default-source/zbornicni-akti/kodeks-2016.pdf?sfvrsn=2>; 19. 3. 2021

Edwards P., Kant On Suicide, 2007, *Philosophy Now*, na internetu dostopno na:

https://philosophynow.org/issues/61/Kant_On_Suicide, 19. 3. 2021

Whitlock F. and Barenbaum M., Buchenwald, 2020, *Encyclopedia Britannica*, na internetu dostopno na: <https://www.britannica.com/place/Buchenwald>, 21. 3. 2021

Odbor projekta Metulj, Kaj je paliativna oskrba, 2015, *Slovensko združenje paliativne in hospic oskrbe*, na internetu dostopno na: <http://www.paliativnaoskrba.si/paliativna-oskrba.html>, 25. 3. 2021